

دانشنامه جهان اسلام

ت

تکثیر - تیه

(۸)

زیر نظر
غلامعلی حداد عادل

پروژه بشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

حسن طارمی راو

تهران ۱۳۸۳

تکافُل

برای تبيين مواضع نهايي سلوك به طور كوتاه و مختصر
 نها معاني ويژه‌اي ذكر كرده‌اند (براي آگاهي بيشتر به يقين ۹)
 به نظر مراغي (ج ۳۰، ص ۲۲۲)، تناسب آخر سوره به
 ابتدای آن در این است که اگر انسان در دنیا حقوق نعمتهایی را کم
 موجب تفاخرش می‌شود، ادا نکند، نعمتهاً موجب شقاوت او
 خواهند شد و درباره آنها از وی سؤال خواهند شد. مفسران
 درباره اینکه از کدام نعمتهاً پرسش می‌شود، مصادیقی از
 صحابه، ائمه اطهار علیهم السلام و بزرگان نقل کرده‌اند (به
 بساطیانی، ج ۲۰، ص ۳۵۴-۳۵۵). این مصادیق بر حسب
 بدگاههای ناقلان آنها متفاوت است. خطاب قرآن درباره زیارت
 مورد نیز محل نزاع میان فرقه‌های اسلامی درباره نیک و بد بودن
 این عمل شده است؛ برخی، این کار را به سبب یاد مرگ نیکو
 می‌شمارند و برخی دیگر به طور کلی زیارت و یاد مردگان را روا
 نمی‌دانند و آن را نوعی شرک تلقی می‌کنند (مراغي، ج ۳۰،
 ص ۲۳۰-۲۳۱).

منابع علاوه بر قرآن: ابن کثیر، تفسیر القرآن العظیم، چاپ علی شیری،
 بیروت [این کتاب]؛ عدل علی بن جمعه حویزی، کتاب تفسیر نورالشفیقین،
 چاپ هشتم ریمونی محلات، قم [۱۳۸۳-۱۳۸۵]؛ حسین بن محمد
 غیب‌السفہانی، المفردات فی غریب القرآن، چاپ محمد سیدکلیانی،
 تهران [۱۳۳۲]؛ محمد بن بهادر زرکشی، البرهان فی علوم القرآن،
 چاپ یوسف عبدالرحمان مرعشلی، جمال حمدی ذہبی، و ابراهیم
 بشائر، ترمذی، بیروت ۱۲۱۰، ۱۹۹۰؛ محمود بن عمر زمخشری، الکشاف
 عن حقائق لغوات العربی، بیروت ۱۳۶۶/۱۹۲۷؛ عبدالرحمان بن
 سعید سبؤونی، اللغات المستوفی فی التفسیر بالأمثال، قم ۱۴۰۴
 بساطیانی، طبرسی، محرقین بن محمد طبرسی، مجمع البحرین، چاپ
 احمد حسین، تهران ۱۳۶۲؛ طوسی؛ عینی ابن طالب (ع)، امام اول
 نهج البلاغه، چاپ صدیق صالح، بیروت [۱۳۸۷]؛ چاپ است
 این کتاب؛ محمد بن عمر فخر رازی، التفسیر الکبیر، قاهره [این کتاب]؛ چاپ
 است تهران [این کتاب]؛ محمد بن احمد فرطی، الجامع لأحكام القرآن
 بیروت؛ دارالفکر، [این کتاب]؛ احمد مصطفی مراغي، تفسیر المراغي
 بیروت ۱۹۸۵؛ مقدمتان فی علوم القرآن، چاپ آنور جفری و عبداللہ
 اسماعیل صاوی، قاهره ۱۳۹۳-۱۳۷۲

/ سعید عدالت‌نژاد

تکائف و تخلخل جسم

تکافل - گونه‌ای بیمه برای جبران خسارت‌های ناشی
 از حوادث و تکمیل نظام بانکی بدون بهره، تکافل بنا بیمه
 مرسوم (بیمه‌های بازرگانی متداول) از نظر جبران زیانهای مالی
 مشابهت دارد، ولی چون تعدادی از محققان اسلامی بیمه
 مرسوم را با شریعت ناسازگار و آن را دارای عناصر غیر
 (بی‌اطمینانی و جهل) و تمییز (قمار) و رباً می‌دانند، تکافل را به

تکاثُر، سوره، بکشد و دومین تصویره فوائد کویم در ترتیب

صحف، نام این سوره مکی برگرفته از آیه نخست آن است
 در ترتیب نزول، چهاردهمین یا پانزدهمین سوره به شما
 می‌آید و دارای هشت آیه است (مقدمتان فی علوم القرآن
 ص ۱۹، ۱۱، ۱۴؛ زرکشی، ج ۱، ص ۲۸۰). برخی از مفسران
 بنا بر شأن نزول یا سیاق آیات این سوره، احتمال داده‌اند
 که مدنی باشد (به طبرسی، ج ۱۰، ص ۸۱۰؛ قرطبی، ج ۲۰،
 ص ۱۶۸؛ بساطیانی، ج ۲۰، ص ۳۵۱). مضمون اصلی سوره
 یعنی از تفاخر به امور دنیوی و غفلت از عاقبت کار است
 که این غفلت، موجب خسارت در قیامت می‌شود و غافلان
 دوزخ را در خواهند یافت و از ایشان درباره نعمتهاً بازخواست
 خواهد شد.

در ابتدای سوره آمده است: «الْهُيْكُمْ التَّكَاثُرُ» (تکاثُر شده
 را به خود مشغول داشته است). تکاثُر را به معنای فخر فروشی
 به فراوانی مال، فرزندان و جز اینها دانسته‌اند. بنا بر حدیثی
 از پیامبر اکرم، تکاثُر جمع‌آوری اموال از راه نامشروع، خودداری
 از ادای حقیق آن و ذخیره کردن آن است (راغب‌اصفہانی
 ص ۱۰۷، ذیل «کثر»؛ حویزی، ج ۵، ص ۶۶۲). همچنین در
 حدیثی دیگر، پیامبر اکرم فرموده‌اند از اینکه شما دچار فقر
 شوید، هراس ندارم، بلکه از ابتلای شما به تکاثُر بیمناکم
 (سبؤونی، ج ۶، ص ۳۸۷).

بنابر آیه دوم سوره، این بی‌خبری ناشی از تکاثُر تا آنجا
 دامه می‌یابد که به سراغ قهرهای مردگان خویش می‌روند. برخی
 مفسران این آیه را کنایه از مردن نیز دانسته‌اند (طوسی، ج ۱۰،
 ص ۴۰۲؛ زمخشری، ج ۴، ص ۷۹۲). امام عینی علیه‌السلام در
 خطبه ۲۲۱ نهج البلاغه (ص ۳۳۸)، که درباره سختی و
 پندآموزی مرگ سخن می‌گوید، به ابتدای این سوره اشاره می‌کند
 که می‌تواند مؤید برداشت اخیر باشد. همچنین در بیان معنای
 این آیه به سبب نزول این سوره استناد شده و به نقل از مقاتل
 کنبی آمده است که دو تیره از قریش، یعنی بنو عبدمناف و
 بنو سہم، در شمارش بزرگان و اشراف خود به یکدیگر فخر
 می‌فروختند تا آنجا که برای اثبات فرونی خود به شمارش
 اموال خویش در گورستان پرداختند. بنا به گزارش دیگر، این
 سوره درباره یهود یا دسته‌ای از انصار بوده است که به تعداد
 افراد خود یا اموری دیگر تفاخر می‌کرده‌اند (طبرسی، ج ۱۰،
 ص ۸۱۱؛ فخر رازی، ج ۳۲، ص ۷۶؛ ابن کثیر، ج ۴، ص ۹۱۰؛
 بساطیانی، ج ۲۰، ص ۳۵۳) و احتمالاً به سبب همین شأن
 نزول، برخی قائل به مدنی بودن سوره شده‌اند.

در آیات بعد در بیان تنبیه و دیدار غافلان با جهنم، تعبیر
 «عین الیقین» و «عین الیقین» به کار رفته است. این دو تعبیر در
 سوره قرآن «حجۃ الیقین» (واقعه ۹۵؛ حاقه ۵۱)، در متون

جای آن معرفی نموده‌اند (ع «تکافل: بیمه اسلامی»^۱، ۲۰۰۲) که علاوه بر آنکه کارکرد بیمه‌های مرسوم را دارد، از آن سه عیب به دور است و نهادی مالی - اخلاقی به‌شمار می‌آید (صدیقی، ۲۰۰۰). تکافل مبتنی بر اصل قرآنی تعاون و به معنای «کمک متقابل میان گروهی» است و هر عضوی در حمایت از نیازمندان داخل گروه سهم دارد. این نوع بیمه شبیه «بیمه تعاونی»^۲ است.

مفهوم تکافل در زمان پیامبر اکرم نیز وجود داشته است. مسلمانان صدر اسلام در نظام عاقله مشارکت داشتند. هدف از این مشارکت کمک به اشخاصی بود که می‌بایست دینه (پول خون) می‌پرداختند. طبق رسم عربهای جاهلی، قاتل یا قبیله یا خانواده او مجبور بودند به خانواده مقتول دینه بپردازند تا زیان آنها جبران شود. این رسم جایگزین خون‌خواهی یا انتقامجویی شده بود. بعد از ظهور اسلام، نظام دینه، به سبب منافع آن، تأیید و حفظ شد. با ورود پیامبر اکرم به مدینه، میان مهاجران و انصار نظام عاقله شکل گرفت. از طریق این پیمان تمام مسلمانان مدینه، بدون توجه به قبیله‌شان، عضو یک جامعه شدند و صندوقی به نام «کنز» ایجاد شد که اعضا سالانه در آن مبلغی می‌ریختند. این وجوه به عضوی که برای پرداخت دینه مشکل داشت، کمک می‌کرد. نظام «ارش» نیز برای جبران آسیب بدنی بود (نوروزه، ۲۰۰۲).

سلطنت عثمانی در حدود ۱۲۵۵/۱۸۳۹، مصر در ۱۲۶۱/۱۸۴۵ و سپس سوریه، به پیروی از مصر، بیمه مرسوم را پذیرفتند. در ۱۳۲۱/۱۹۰۳، شیخ محمد عبده، از علمای اصلاح طلب مصر، اعلام کرد که قرارداد بیمه عمر، شرعی نیست. گفتنی است که وجود نظام «خانواده گسترده»^۳ در جهان اسلام و رواج کمک اجتماعی متقابل باعث شد که به حمایت بیمه‌ای نیاز مبرم وجود نداشته باشد. در دهه‌های اخیر بر «حمایت متقابل»، به عنوان شکل پذیرفتنی بیمه، و تحریم بیمه مرسوم، بویژه در نخستین اجلاس بین‌المللی اقتصاد اسلامی در مکه (۱۳۴۵ ش / ۱۹۷۶)، تأکید شد و بیمه تکافل، به عنوان بیمه‌ای که در اسلام پذیرفتنی است، مطرح گردید (بهاتی، ۱۹۹۹).

در ۲۵ خرداد ۱۳۵۱/۱۵ ژوئن ۱۹۷۲، شورای فتوای ملی مالزی اعلام کرد که بیمه، بویژه بیمه عمر، از نظر موازین فقهی باطل است، به همین دلیل، هیئتی تشکیل شد تا در مورد چگونگی ایجاد بیمه اسلامی (تکافل) مطالعه و تحقیق کند.

مخالقان بیمه مرسوم، توضیح داده‌اند که اینگونه قرارداد، مشتمل بر چند غرر است، از جمله مطمئن نبودن از نتیجه و مطمئن نبودن از دوره قرارداد («بیمه و شریعت»^۴، ۲۰۰۱). آنها همچنین به قماری بودن بیمه توجه داده‌اند، چرا که در صورت بروز خطر بیمه‌کننده زیان می‌کند و اگر خطر پیش نیاید بیمه‌شونده حق بیمه‌ای را که پرداخت کرده از دست می‌دهد (همانجا). به نوشته افضل‌الرحمان (ج ۴، ص ۴۷-۵۰)، بیمه تجاری شبیه قمار است و شرکتهای بیمه به نوعی شرط‌بندی می‌کنند. به نظر او، دریافت حق بیمه و پرداخت مبلغی بیشتر، در صورت وقوع زیان، کاری شبیه قمار است.

یکی دیگر از ایرادات بیمه این است که شرکتهای بیمه مرسوم عملیاتی دارند که با بهره همراه است، از جمله: استفاده از نرخ بهره برای محاسبه «نرخهای حق بیمه»^۵ (بیمه عمر) و سرمایه‌گذاری وجوه جمع‌آوری شده در فعالیتهای مالی که با بهره همراه است (ازمان بن اسماعیل، ۲۰۰۲، ص ۲).

در برابر این گروه، شمار زیادی از محققان و فقها بیمه را پذیرفته و به اشکالات مذکور پاسخ گفته‌اند (برای نمونه ع امام خمینی، ج ۲، ص ۵۴۹؛ مطهری، ص ۲۷-۲۸، ۳۰؛ خاشانه‌ای، ص ۱۱۸-۱۱۹؛ نیز ع بیمه^۶).

در هر صورت، طراحان و مدافعان تکافل (بیمه تعاونی) تأکید می‌کنند که نباید از بیمه برای استئمار و سودجویی استفاده شود و بیمه بر اساس اصول بیمه تعاونی اسلامی مجاز است. بیمه تعاونی به این دلایل، پذیرفتنی است: (۱) در قرآن کریم به مؤمنان امر شده که در کارهای نیک یاور یکدیگر باشند (ع مائده: ۲). (۲) بیمه‌شوندگان فعالانه برای مصلحت‌همگانی همکاری می‌کنند. (۳) هر بیمه‌شونده برای کمک به نیازمندان، حق بیمه می‌پردازد. (۴) بیمه تکافل بر اساس قرارداد هبه صورت می‌گیرد که در آن توزیع خسارت و مسئولیت بر اساس «نظام صندوق مشترک»^۷ است. (۵) هدف از تکافل کسب سود به هزینه افراد دیگر نیست. (۶) تا آنجا که به تعیین حق بیمه مربوط می‌شود، عدم اطمینان کاهش می‌یابد (چودری، ص ۶۹). تکافل بر پایه قرارداد مضاربه تیز عمل می‌کند. شرکتهای بیمه اسلامی نیز، به نوعی، شرکت سهامی با مسئولیت محدودند (همان، ص ۷۳، ۷۵).

شرایط و امتیازات تکافل. الف) همانطور که گفته شد تکافل مبتنی بر مضاربه (طبق فقه اهل سنت) است؛ بیمه‌شونده حق بیمه را به بیمه‌کننده (شرکت بیمه تکافل) می‌پردازد و سود

1. "Takaful: Islamic insurance" 2. cooperative insurance
3. extended family 4. "Insurance & shariah"
5. premium rates 6. The System of Mutual Fund

تکافل

۳

بیمه زندگی مختص بیمه‌شوندگان، و وجوه آن متعلق به آنان است.

در الگوی مضاربه تعدیل شده، سود حاصل برای سرمایه‌گذاری مجدد کنار گذاشته می‌شود. شرکت تکافل در مازاد وجوه تکافل با بیمه‌شونده سهم است، مخارج عملیاتی را کسر می‌کند و دیگری در توزیع مازاد حق بیمه مقدم نیست. در این الگو شرکت تکافل و بیمه‌شونده در درآمد سرمایه‌گذاری و مازاد حق بیمه سهم‌اند. مخارج عملیاتی قبل از توزیع مازاد کسر می‌گردد (ازمان بن اسماعیل، ۲۰۰۲الف).

شرکتهای تکافل در جهان اسلام. امروزه ۶۳ شرکت تکافل و هشت شرکت تکافل انکابی در جهان اسلام فعالیت می‌کنند: ۳۱ شرکت تکافل در کشورهای عربی، ۱۶ شرکت تکافل در کشورهای مسلمان غیرعرب و ۱۶ شرکت تکافل در کشورهای غیرمسلمانی که جمعیت مسلمان نیز دارند (جدول ۳-۱).^۳ گفتنی است که در ایران و بسیاری از کشورهای اسلامی، بانوجه به پذیرفته‌شدن بیمه مرسوم و پاسخگویی از اشکالات وارد بر آن، نیازی به تأسیس شرکتهای تکافل نبوده است.

نخستین شرکت تکافل در سودان، در ۱۳۵۷ ش/ ۱۹۷۸ و سپس در همان سال در عربستان سعودی تأسیس شد. در ۱۳۷۲ ش/ ۱۹۹۳، دو شرکت تکافل در برونی، سال بعد دو شرکت تکافل در اندونزی، و در ۱۳۷۴ ش/ ۱۹۹۵ یک شرکت تکافل در سنگاپور تأسیس گردید. تنها شرکت بیمه تکافل در عربستان سعودی، شرکت ملی بیمه تعاونی^۴ است. در کویت، وزارت تجارت و صنعت مجوز تأسیس نخستین شرکت تکافل را در بهمن ۱۳۷۷/ فوریه ۱۹۹۸ صادر کرد. نخستین قانون تکافل در ۱۳۶۳ ش/ ۱۹۸۴ در مالزی به تصویب رسید و احتمالاً مالزی تنها کشور اسلامی است که قانون تکافل دارد. در سنگاپور دو شرکت تکافل فعالیت می‌کنند (تاریخ تأسیس هر دو: ۱۳۷۴ ش/ ۱۹۹۵): آمپرو - اینکام^۵ که با سرمایه‌گذاری مشترک میان چند شرکت تشکیل شده است و بیشتر شبیه صندوق تعاونی^۶ عمل می‌کند، و شرکت تکافل سنگاپور^۷ که حاصل سرمایه‌گذاری مشترک میان شرکت بیمه کپل^۸ و «جامعه تعاونی چند منظوره معلمان مالای سنگاپور»^۹ است. وزارت دارایی اندونزی در ۱۳۷۳ ش/ ۱۹۹۴، مجوز تأسیس نخستین بیمه اسلامی عمر و در همان

حاصل، با توافق، میان دوطرف تقسیم می‌شود. ب) تکافل مبتنی بر اصل اساسی همکاری متقابل و تشریک مساعی است. ج) در بیمه عمر اگر بیمه‌شونده قبل از سررسیدن دوره قرارداد بمیرد، افراد ذینفع می‌توانند کل حق بیمه‌های پرداخت‌شده و سودهای حاصل از حق بیمه‌های پرداخت‌شده را بگیرند. اما اگر بیمه‌شونده پیش از دوره قرارداد به حیات خود ادامه دهد، می‌تواند از شرکت بیمه، کل حق بیمه‌های پرداخت‌شده و همچنین سودهای حاصل از آن را مطالبه کند. د) در مورد بیمه عمومی، بیمه‌کننده و بیمه‌شونده باید درک کنند که پرداخت حق بیمه به عنوان «تبرع» است و در صورتی که هیچ زبانی، در موضوع مورد توافق حاصل نشود، بیمه‌شونده به لحاظ حقوقی نمی‌تواند حق بیمه را پس بگیرد، اما در صورت بروز خسارت، بیمه‌کننده ملزم به جبران خسارت بیمه‌شونده است. ه) در تکافل، طرفین برای امضای قرارداد باید صلاحیت حقوقی (مانند بلوغ و سایر شرایط عقد قرارداد شرعی) داشته باشند. و) در تکافل باید منفعت قابل بیمه‌شدن موجود باشد و موارد ممنوع در اسلام را نمی‌توان بیمه کرد (معصوم‌پالعه، ۲۰۰۲ب).

چگونگی فعالیت شرکت بیمه تکافل. در تکافل عمومی (انواع بیمه‌های تکافل)، بیمه‌شوندگان حق بیمه را به عنوان تبرع می‌پردازند و با عامل تکافل در باره میزان سهم پرداختی توافق می‌کنند و عامل تکافل به جبران خسارت در دوره توافق شده می‌پردازد. برای اینکه بیمه‌شونده در سود سهم باشد، بیمه‌کننده حق بیمه پرداخت‌شده را سهم محسوب می‌کند، بدین ترتیب بیمه‌شونده در سود هم سهم است و حق بیمه را نیز می‌تواند مسترد نماید (همو، ۲۰۰۲ف).

همه کشورهای عضو اتحادیه ملل آسیای جنوب شرقی از مضاربه یا مضاربه تعدیل‌شده (به ادامه مقاله) استفاده می‌کنند. در حال حاضر دو الگوی مضاربه در شرکتهای تکافل به کار گرفته می‌شود: مضاربه محض^۱ و مضاربه تعدیل‌شده^۲.

در الگوی مضاربه محض، شرکت تکافل و بیمه‌شونده تنها در درآمد سرمایه‌گذاری مستقیم سهم‌اند و بیمه‌شونده حق دارد صددرصد مازاد حق بیمه پرداخت‌شده را دریافت کند. قبل از توزیع درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری، مخارج عملیاتی کسر نمی‌گردد. این الگو برای تکافل خانواده انتخاب شده است، زیرا

1. Association of South East Asian Nations (ASEAN)	2. pure mudharabah model	3. modified mudharabah model
4. National Company for Cooperative Insurance (N.C.C.I)	5. Ampro - income	6. mutual fund
7. Syarikat Takaful Singapura (S.T.S.)	8. Keppel Insurance	
9. Singapore Malay Teachers' Multi-Purpose Co-Operative Society		

جدول ۱
برخی کشورهای عربی دارای شرکت تکافل (بیمه)

ردیف	نام کشور	نام شرکت	سال تأسیس
۱	امارات متحده عربی	بیمه اتحاد	—
۲	امارات متحده عربی	بیمه عمان	—
۳	امارت متحده عربی	بیمه اسلامی عرب	۱۳۵۹ ش / ۱۹۸۰
۴	باهاماس	تکافل و تکافل اکتایی اسلامی (باهاماس)	۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳
۵	بحرین	بیمه اسلامی بحرین	—
۶	بحرین	تکافل الاسلامیه	۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳
۷	بحرین	شرکت اسلامی بیمه و بیمه اکتایی	۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵
۸	بحرین	تکافل بین المللی	۱۳۶۸ ش / ۱۹۸۹
۹	بحرین	تکافل اسلامی السلام	۱۳۷۱ ش / ۱۹۹۲
۱۰	سودان	بیمه شیکان	—
۱۱	سودان	بیمه متحد با مسئولیت محدود	۱۳۴۷ ش / ۱۹۶۸
۱۲	سودان	بیمه اسلامی	۱۳۵۸ ش / ۱۹۷۹
۱۳	سودان	بیمه البرکه	۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴
۱۴	سودان	بیمه تعاونی واتانیا	۱۳۶۸ ش / ۱۹۸۹
۱۵	عربستان سعودی	بیمه تعاونی الأمان (الراجحی)	۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵
۱۶	عربستان سعودی	شرکت سهامی اسلامی بیمه سرمایه گذاری و اعتبار صادراتی	۱۳۷۴ ش / ۱۹۹۵
۱۷	عربستان سعودی و امارات متحده عربی	بیمه اسلامی بین المللی	—
۱۸	عربستان سعودی و امارات متحده عربی	بیمه اسلامی بین المللی (سلامت)	۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵
۱۹	عربستان سعودی و باهاماس	تکافل و تکافل اکتایی اسلامی	۱۳۶۵ ش / ۱۹۸۶
۲۰	عربستان سعودی و بحرین	بیمه اسلامی جهانی	—
۲۱	عربستان سعودی و بحرین	بیمه اسلامی بین المللی	—
۲۲	عربستان سعودی و بحرین	بیمه اسلامی تکافل در بحرین	—
۲۳	قطر	بیمه اسلامی قطر	۱۳۷۳ ش / ۱۹۹۴
۲۴	کویت	شرکت بین المللی بیمه تعاونی	—

تکافل

۵

جدول ۲
برخی کشورهای مسلمان غیرعرب دارای شرکت تکافل

ردیف	نام کشور	نام شرکت	سال تأسیس
۱	اندونزی	شرکت اندونزی	—
۲	اندونزی	بیمه تکافل	—
۳	برونئی	تابونگ امانه اسلام	—
۴	برونئی	تکافل و تکافل انکایی	—
۵	بنگلادش	تکافل زندگی	۱۳۷۸ ش / ۱۹۹۹
۶	بنگلادش	تکافل عمومی	۱۳۷۸ ش / ۱۹۹۹
۷	ترکیه	شرکت بیمه اخلاص	—
۸	مالزی	تکافل مالزی پرهاد	۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴

جدول ۳
برخی کشورهای غیرمسلمان دارای شرکت تکافل

ردیف	نام کشور	نام شرکت	سال تأسیس
۱	استرالیا	تکافل استرالیا	—
۲	ایالات متحده آمریکا (شیکاگو)	شرکت سرمایه گذارهای فیلکه	۱۳۷۵ ش / ۱۹۹۶
۳	باهاماس	تکافل و تکافل انکایی اسلامی	—
۴	بریتانیا	تکافل بریتانیا با مسئولیت محدود	۱۳۶۱ ش / ۱۹۸۲
۵	سريلانکا	امانه سريلانکا	۱۳۷۸ ش / ۱۹۹۹
۶	سنگاپور	شرکت تکافل سنگاپور	۱۳۷۴ ش / ۱۹۹۵
۷	غنا	بیمه متروپیتین با مسئولیت محدود	—
۸	لوگزامبورگ	تکافل بین المللی	—
۹	لوگزامبورگ	تکافل اس. آ. (تکافل اسلامی سابق)	۱۳۶۱ ش / ۱۹۸۲

تکافل

سال، مجوز تأسیس دومین بیمه اسلامی (شامل انواع بیمه‌ها بجز بیمه عمر) را برای مسلمانان این کشور صادر کرد (میثمی و کوان^۱، ۱۹۹۹).

تکافل در منطقه آسیا - پاسیفیک^۲. توسعه تکافل در منطقه آسیا - پاسیفیک سه مرحله را طی کرده است: مرحله تکامل تدریجی^۳، مرحله پرورش^۴ (توسعه یافتن)، و مرحله تثبیت^۵. در اغلب کشورهای آسیا - پاسیفیک مرحله اول در دو دهه ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ ش/ ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ طی شد. در آن دوره، اشتیاق شدید برای تأسیس نظام مالی اسلامی، به تأسیس بانکداری اسلامی انجامید. مرحله دوم برای مالزی در دهه ۱۳۶۰ ش/ ۱۹۸۰، با تصویب قانون بانکداری اسلامی در ۱۳۶۲ ش/ ۱۹۸۳ و قانون تکافل در ۱۳۶۳ ش/ ۱۹۸۴، طی شد و برای اندونزی و برونئی و سنگاپور در دهه ۱۳۷۰ ش/ ۱۹۹۰ به وقوع پیوست. این دهه برای مالزی مرحله تثبیت بانکداری و تکافل بود. در سالهای اخیر، گروه تکافل ائتکایی آسه آن^۶ و شرکت بین‌المللی تکافل ائتکایی^۷ تشکیل شده است که اقدام به تکافل ائتکایی شرکتی تکافل می‌کند (شریف، ۲۰۰۲).

سال، مجوز تأسیس دومین بیمه اسلامی (شامل انواع بیمه‌ها بجز بیمه عمر) را برای مسلمانان این کشور صادر کرد (میثمی و کوان^۱، ۱۹۹۹).

تکافل در منطقه آسیا - پاسیفیک^۲. توسعه تکافل در منطقه آسیا - پاسیفیک سه مرحله را طی کرده است: مرحله تکامل تدریجی^۳، مرحله پرورش^۴ (توسعه یافتن)، و مرحله تثبیت^۵. در اغلب کشورهای آسیا - پاسیفیک مرحله اول در دو دهه ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ ش/ ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ طی شد. در آن دوره، اشتیاق شدید برای تأسیس نظام مالی اسلامی، به تأسیس بانکداری اسلامی انجامید. مرحله دوم برای مالزی در دهه ۱۳۶۰ ش/ ۱۹۸۰، با تصویب قانون بانکداری اسلامی در ۱۳۶۲ ش/ ۱۹۸۳ و قانون تکافل در ۱۳۶۳ ش/ ۱۹۸۴، طی شد و برای اندونزی و برونئی و سنگاپور در دهه ۱۳۷۰ ش/ ۱۹۹۰ به وقوع پیوست. این دهه برای مالزی مرحله تثبیت بانکداری و تکافل بود. در سالهای اخیر، گروه تکافل ائتکایی آسه آن^۶ و شرکت بین‌المللی تکافل ائتکایی^۷ تشکیل شده است که اقدام به تکافل ائتکایی شرکتی تکافل می‌کند (شریف، ۲۰۰۲).

تکافل استرالیا در ۱۳۷۶ ش/ ۱۹۹۷ تأسیس شد تا زیانهای مالی مربوط به منازل و وسایل نقلیه تجاری و خصوصی مسلمانان استرالیا را جبران کند. در منشور تکافل استرالیا ذکر شده است که تأمین مالی آن فقط شامل امور حلال می‌شود و اعضای آن در سود شرکت تکافل سهیم‌اند (تکافل استرالیا، ۲۰۰۱).

در اوایل دی ۱۳۷۸ / اواخر دسامبر ۱۹۹۹، بیمه تکافل در بنگلادش تشکیل شد. سه شرکت بیمه تکافل که در بنگلادش فعالیت می‌کنند، عبارت‌اند از: بیمه اسلامی بنگلادش با مسئولیت محدود^۸ که در زمینه بیمه عمومی فعالیت می‌کند، بیمه اسلامی زندگی خاور دور با مسئولیت محدود، و بیمه بازرگانی اسلامی با مسئولیت محدود. از مشکلات شرکتهای بیمه اسلامی در بنگلادش، فقدان مؤسسات تکافل ائتکایی است، ازسرنو شرکتهای بیمه اسلامی برای بیمه ائتکایی به شرکتهای بیمه ائتکایی مرسوم روی می‌آورند (وردهان^۱، ۲۰۰۰).

شرکت بیمه اسلامی در سودان وابسته به بانک اسلامی فیصل و نخستین شرکتی است که بر اساس نظام بیمه اسلامی کار خود را آغاز کرد (۱۳۵۷ ش/ ۱۹۷۸). تأسیس این شرکت بر بخش بیمه سودان تأثیر بسیاری داشته است. به طوری که بانک

منابع: علاوه بر قرآن؛ محمدصادق چودری، «بیمه اسلامی (تکافل): مفاهیم و کاربرد»، ترجمه حبیب میرزایی، صنعت بیمه، سال ۱۴، ش ۵۳ (بهار ۱۳۷۸)؛ سیدمحمد خامنه‌ای، بیمه در حقوق اسلام: بحثی تحلیلی و تطبیقی در بیمه‌های اجتماعی و بیمه‌های خصوصی، تهران ۱۳۵۹ ش؛ روح‌الله خمینی، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، تحریرالوسیله، قم ۱۳۶۳ ش؛ عثمان بابکراحمده، قطاع التأمين فی السودان: تقویم تجربه التحول من نظام التأمين التقليدي الى التأمين الاسلامي، [بی‌جا] ۱۹۹۷؛ مرتضی مطهری، بررسی فقهی مسئله بیمه، تهران ۱۳۶۱ ش؛

Afsalur Rahman, *Economic doctrines of Islam*, vol.4, London 1979; Azman Bin Ismail, "Current scenario and future challenges of takaful business", Insurance. [Online]. Available: <http://www.insurance.com.my/zone-takaful/azman-ismail-03.htm>. [18 Nov. 2002²]; idem, *Introduction to Islamic insurance*, Insurance. [Online]. Available: <http://www.insurance.com.my>. [25 Nov.2002³]; Mohammad Ajmal Bhatti, "Takaful- development and success", Getyourmony working, 1 Apr. 1999. [Online]. Available: <http://www.getyourmonyworking.com>. [18 Nov. 2002]; "Insurance & shariah", *Nidaul Islam*, 22 Mar. 2001. [Online]. Available: <http://www.bris.ac.uk>. [25 Nov. 2002]; Mohd. Ma'sum Billah, "Takaful (Islamic insurance): an economic paradigm", Islamic-finance. [Online]. Available: <http://www.islamic-finance.net/islamic-insurance/author's works.html>. [25 Nov. 2002⁴]; idem, "Takaful (Islamic insurance): its concept, development & operational

1. Kwon	2. Asia - Pasific	3. evolutionary phase	4. nurturing phase	5. consolidation phase
6. Asean Re - Takaful Group (ATG)		7. Asean Re - Takaful International Ltd. (ARIL)		8. Takaful Australia
9. Islamic Insurance Bangladesh Limited (I.I.B.L)		10. Vardhan		

تکامل

v

نظریه. مثلاً انواع جانداران طیور است که برخی بسیار مهم در تاریخ علوم طبیعی محسوب می‌شود. داروین در این کتاب و سپس در منشأ انسان از این نظریه صورت‌بندی علمی و مبتنی بر شواهد تجربی به دست داد که در مجامع علمی با استقبال مواجه شد و سپس گردید گاه اصطلاح «داروینیسم» به عنوان مترادف نظریه تکامل یا تصور انواع (در باره تعبیر فارسی - بخش دوم مقاله) به کار رود. نظریه داروین امروزه در عتبه علم کهنه می‌نماید و با پرستشهای فراوان مواجه شده. اما نظریه‌های سنتی بر تکامل یا تصور انواع همچنان مطرح است. پیروان و صاحب‌نظران ادیان در برابر این نظریه رویکردها و مواضع مختلفی داشته‌اند. در مقاله حاضر نخست گزارشی اجمالی از این نظریه و مواجهه مسیحیان و یهودیان با آن مطرح می‌شود، سپس رویکرد مسلمانان (بویژه در ایران) در برابر این نظریه مطرح می‌گردد. در بخش سوم، گزارشی اجمالی از سیر تألیفات اندیشمندان عرب‌زبان در این زمینه ارائه می‌گردد.

(۱) تاریخچه و مواجهه جهان غرب با نظریه تکامل.

در تاریخ علوم طبیعی و زیست‌شناسی، واژه تکامل یا تصور نوعی بسندگانه‌ای دارد و نظریه تکامل در معنای عام، سر تا سر نکتته تکیه دارد که همهٔ حیوانات یا بخشهایی از اجزای آن دستخوش تحولات پایدار و فراینده است و در طی این روند بر تعداد و تنوع و پیچیدگی اجرای جهان افزوده می‌شود. با این تعریف، تصور به نظریه تکامل یا تصور در تقابل با ثابت و یکساخت انگاشتن جهان و اجزای آن قرار می‌گیرد و قائلان به آن با این اندیشه که اجزای جهان از آغاز خلقت ثابت و سرفراز مانده باشند، مخالف‌اند (د. دین و اخلاق، ج ۵، ص ۶۱۵). «در جنگ تاریخ عقاید» ج ۲، ص ۱۷۴، میز - داروین، ص ۲۲۰).

در یک نگاه کلی، نظریه‌های اولیهٔ تکامل‌گرا ساده و سهیم و کمتر تجربی بودند. وی نظریه‌های معدنی و متاجزاتی پیچیده‌تر و دقیق‌تر را تحقیق پذیر تلقی نمود. عمدهٔ اختلاف نظرها در بارهٔ منشأ، خصوصیت و علل روند تکاملی است. بررسی و اطلاق نظریه تکامل در حوزهٔ موجودات زنده و بسط آن به مسائلی مرتبط موجب شد تا نظریه‌هایی در مورد تکامل بشر، ذهن، اخلاق و فرهنگ بشری پدید آید و نیز دیدگاه‌هایی فلسفی مطرح شود و پیگیری روند تکامل در چیزهای غیرزنده، نظریه‌های مرتبط با زمین‌شناسی، تکامل زمین، منظومه شمسی و کیهان ظهور و بروز

mechanisms", Islamic-finance. [Online]. Available: <http://www.islamic-finance.net/islamic-insurance/author's-works.html>. [25 Nov. 2002]; Ramin Cooper Maysami and W. Jean Kwon, "An analysis of Islamic takaful insurance: a cooperative insurance mechanism", *Journal of insurance regulation*, vol. 18, no. 1 (Fall 1999). [Online]. Available: <http://www.naic.org/publications/jir/lir181/181-f6.htm>. [18 Nov. 2002]; Norazah, "Concept of takaful", *Geocities*. [Online]. Available: <http://www.geocities.com/norazah1/takafuleng.html>. [25 Nov. 2002]; Kamarudin Sharif, "Takaful in the Asia Pacific", *Insurance*. [Online]. Available: <http://www.insurance.com.my/zone-takaful>. [25 Nov. 2002]; Mohammad Nejatullah Siddiqi, "Evolution of Islamic banking and insurance as systems rooted in ethics sound vision foundation", *Soundvision*. [Online]. Available: <http://www.soundvision.com/money/islamicbanking.shtml>. [7 Jul. 2000]; Takaful Australia, "Takaful Australia: new developments. Insurer", 10 Jan. 2001. [Online]. Available: <http://www.insurer.com>. [15 Jan. 2001]; "Takaful: Islamic insurance", *Islamiq*, 23 Nov. 2002. [Online]. Available: <http://www.islamiq.com/knowledgecenter/takaful.php4>. [25 Nov. 2002]; S. Yardhan, "Islamic insurance predict bright future in Bangladesh", *Islamiq*, 22 Sep. 2000. [Online]. Available: <http://www.islamiq.com>. [7 Jul. 2000].

/ سیدحسین میرحلیلی /

تکالیف - مالیات

تکامل یا تصور انواع، نظریه‌ای علمی که بنیادین است و اهمیت یافته است. بر طبق این نظریه، انواع یا گونه‌های موجودات در طول زمان یکسان و ثابت مانده‌اند، بلکه دستخوش تغییر و تحول شده و متناسب به شرایط، تصور یافته‌اند. این نظریه سابقه‌ای کهن دارد (بخش اول مقاله)، اما از قرن هجدهم به صورت جدی‌تری در حوزهٔ علوم طبیعی مطرح شده است. مثلاً در اثر رابرت هابز بوفون به عنوان «تاریخ طبیعی عمومی و خصوصی» و در اثر لامارک «تئوسوفی جانورشناسی» نقطهٔ عطف در طرح این

- 1. George-Louis Leclerc comte de Buffon
- 2. Histoire naturelle generale et particuliere
- 3. Lamarck
- 4. Philosophie zoologique
- 5. On the origin of species
- 6. Darwin
- 7. evolution
- 8. Dictionary of the history of ideas